

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่ขัดต่อหลักนิติธรรม ตามหลักการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายภายหลังประกาศใช้เป็นกฎหมาย (Post Publication Control) ผลจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามคำวินิจฉัยที่ 12/2555¹ ได้วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 มาตรา 54 ที่บัญญัติว่า “ในกรณี ที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล ให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษตามที่กฎหมาย กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิด ของนิติบุคคลนั้น” เฉพาะในส่วนที่สันนิษฐานให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่ง รับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องรับโทษทางอาญาร่วมกับการกระทำความผิดของ นิติบุคคลโดยไม่ปรากฏว่ามีการกระทำหรือเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดของนิติ บุคคลนั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 39 วรรคสอง เป็นอันใช้บังคับไม่ได้ตาม มาตรา 6 ดังกล่าวนั้น ซึ่งจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในฉบับต่อมา มาอีกหลายคำวินิจฉัยได้วางบรรทัดฐานการวินิจฉัยไว้ในทำนองเดียวกันว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ที่กำหนด บทสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยอาศัยสถานะของบุคคล เป็นเงื่อนไข ถือเป็นความเป็นกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือหรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการ ดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ให้ต้องรับผิดทางอาญาร่วมกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลโดย โจทก์ไม่จำเป็นต้อง มีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน เป็น การนำความผิดของบุคคลอื่นมาเป็นเงื่อนไขในการสันนิษฐานให้จำเลยมีความผิดและต้องรับโทษ ทางอาญา ซึ่งมีใช้การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อหลังจากที่โจทก์ ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา ซึ่งขัด กับหลักนิติธรรม ข้อที่ว่าโจทก์ในคดีอาญาต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำผิดจำเลยให้

¹ รายละเอียดโปรดดูคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 12/2555 ในภาคผนวก ก.

ครบองค์ประกอบของความผิด รวมทั้งขัดหรือแย้งต่อข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันยังมีกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติฉบับต่างๆ ที่เป็นกฎหมายมหาชนเป็นจำนวนมากหลาย ฉบับ เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มาตรา 72 พระราชบัญญัติการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. 2522 มาตรา 38 พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 มาตรา 108 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 63 พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2551 มาตรา 300 พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541 มาตรา 74 พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545 มาตรา 64 พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 มาตรา 139 พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 มาตรา 141 และพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 มาตรา 153 เป็นต้น² ที่กำหนดบทสันนิษฐานความผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลให้มีความรับผิดชอบไว้ก่อน โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องมีการพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยที่เป็นกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคล แต่ผลการพิสูจน์ไปยังฝ่ายจำเลยที่หากจะพ้นความรับผิดทางอาญาได้ต่อเมื่อสามารถพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น และเป็นปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่ขัดต่อหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งสันนิษฐานความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่มีเนื้อหาที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญจึงเป็นอันใช้บังคับมิได้ตามรัฐธรรมนูญ จึงทำให้เกิดความชัดเจนในทางวิชาการว่าการตรากฎหมายที่กำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคลในลักษณะที่เชื่อมโยงกับการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลควบคู่ไปด้วย กล่าวคือ ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้นิติบุคคลต้องมีความรับผิดทางอาญาไว้แล้ว การที่กฎหมายกำหนดบทสันนิษฐานให้บรรดากรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลต้องมีความรับผิดทางอาญาด้วย โดยอาศัยสถานะของบุคคลมาเป็นเงื่อนไข คือความเป็นกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลใด ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ให้อำนาจรับผิดทางอาญาร่วมกับนิติบุคคล โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องมีการพิสูจน์ถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยที่เป็นผู้แทนนิติบุคคลก่อนแต่เป็นการนำความผิดของบุคคลอื่น (นิติบุคคล) มาเป็นเงื่อนไขในการ

² โปรดดูบทที่ 3 หัวข้อ 3.3.2.1 กลุ่มตัวอย่างตามพระราชบัญญัติฉบับต่างๆ ที่ศาลรัฐธรรมนูญยังมิได้มีคำวินิจฉัยว่าขัดหรือแย้งต่อข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ของจำเลยตามรัฐธรรมนูญ.

สันนิษฐานให้จำเลย(ผู้แทนนิติบุคคล) มีความผิดและต้องรับโทษทางอาญา ย่อมเป็นการขัดหรือแย้งต่อข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” หรือสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนในคดีอาญาว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลย ในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence)” ที่ได้บัญญัติรับรองไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4 ที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้ ซึ่งได้แก่ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights) ข้อ 14-2 กำหนดว่า “บุคคล ทุกคน ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย”

เนื่องจากหลักการของข้อสันนิษฐานที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” หรือสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนในคดีอาญาว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence)” ได้ถูกรับรองไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับต่อมาทุกฉบับจนถึงปัจจุบัน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4) ก็ได้บัญญัติรับรองข้อสันนิษฐานดังกล่าวไว้เช่นกัน อันเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด กล่าวคือ ในคดีอาญา โจทก์มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำหรือเจตนาของกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นอย่างไร ดังนั้นหากบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้บัญญัติถ้อยคำในลักษณะที่เป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข โดยที่โจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน แต่เป็นการนำการกระทำความผิดของบุคคลอื่นมาเป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานให้จำเลยมีความผิดและต้องรับโทษในทางอาญา บทบัญญัติดังกล่าวย่อมมีเนื้อความหรือวัตถุประสงค์ที่ขัดหรือแย้งต่อข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” แต่ถ้ามองตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับใดมีลักษณะเป็นการสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อ หลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหาแล้ว บทบัญญัติดังกล่าวย่อมไม่ขัดต่อ

รัฐธรรมนูญ รวมทั้งยังสอดคล้องกับหลักนิติธรรม (The Rule of Law) และหลักสากลตามกติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 14-2 ซึ่งประเทศไทยเป็น ภาควิชาอยู่ด้วย ดังเช่น บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 มาตรา 6³ พระราชบัญญัติ ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 วรรคสอง⁴ และพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 158⁵ ที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยไว้แล้วว่า ไม่ขัดหรือแย้งต่อข้อสันนิษฐานของกฎหมาย ในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” เพราะไม่ได้สันนิษฐานโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข แต่สันนิษฐานการกระทำและต้องให้ โจทก์มีการกระทำการพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำ หรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน อันเป็น การสันนิษฐานข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดเพียงบางข้อเท่านั้น ฉะนั้น การให้ ความสำคัญแก่บทบัญญัติตามข้อสันนิษฐานดังกล่าวย่อมเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพ ของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมตามที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองในการการนำ บุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาและจำเลย ซึ่งอาจทำให้บุคคล ดังกล่าวถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่น การถูกจับกุม หรือถูกคุมขัง โดยไม่มีพยานหลักฐานตาม สมควรในเบื้องต้นที่จะแสดงว่าบุคคลนั้นได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิด ตามที่ถูกกล่าวหาอีกทางหนึ่งด้วย รวมทั้งยังเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพให้แก่ประชาชน ในกรณีที่รัฐจะตรากฎหมายฉบับใดมากำหนดข้อสันนิษฐานให้เป็นโทษแก่จำเลยในคดีอาญา ไม่ใช่ จะทำตามอำเภอใจอย่างไรก็ได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้กรอบของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ซึ่งเป็น หลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายของรัฐ อันเป็น สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ตามหลักสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ซึ่งหลักนิติธรรมนี้นับว่าเป็น เสาหลักที่สำคัญสูงสุดในการค้ำยันกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้เป็นที่พึงของประชาชนได้ อย่างแท้จริง เพราะเป็นเครื่องมือที่ใช้จำกัดและควบคุมการใช้อำนาจโดยไม่ชอบของผู้มีอำนาจรัฐ ทั้งหลาย หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักการสำคัญที่ใช้ในการควบคุมกำกับให้ทั้งรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และหน่วยงานของรัฐทั้งหลายใช้อำนาจตามกฎหมายที่กำหนด ทั้งนี้ เพื่อเป็นการปกป้อง สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน และเพื่อมิให้มีการใช้อำนาจรัฐของฝ่ายนิติบัญญัติ ในการตรากฎหมายที่มีบทบัญญัติกำหนดข้อสันนิษฐานตามกฎหมายเข้ามาล่วงละเมิดต่อสิทธิและ เสรีภาพของประชาชน ตามที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลในคดีอาญาตาม ข้อสันนิษฐานที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” ต่อไป

³ รายละเอียดโปรดดู คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่ ด.2 / 2494 ในภาคผนวก จ.

⁴ รายละเอียดโปรดดู คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 11/2544 ในภาคผนวก ข.

⁵ รายละเอียดโปรดดู คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 2/2556 ในภาคผนวก ข.

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่ขัดต่อหลักนิติธรรม ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.2.1 ผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยปัญหาว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามพระราชบัญญัติฉบับต่างๆ ซึ่งมีจำนวนหลายฉบับที่กำหนดบทสันนิษฐานในลักษณะที่ว่า “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ให้กรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนร่วม หรือรู้เห็นหรือยินยอมในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น” เช่น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 59 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มาตรา 72 พระราชบัญญัติการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. 2522 มาตรา 38 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 61 และพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 มาตรา 139 เป็นต้น เป็นบทบัญญัติที่มีข้อความที่ขัดหรือแย้งต่อข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” หรือสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนในคดีอาญาว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence)” โดยปรับใช้หลักนิติธรรม (The Rule of Law) ในเชิงนิติวิธี (Juristic Method) หรือวิธีทางกฎหมาย เพื่อเป็นเหตุผลประกอบแนวทางในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งกำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของบรรดากรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนของนิติบุคคล อันเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาตามที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลในทางอาญา ทั้งนี้ ผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 5 ประกอบมาตรา 45 ได้แก่ ผู้ตรวจการแผ่นดินตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือในกรณี ที่มีปัญหาเกิดขึ้นนอกวงงานของสภานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลฎีกา และศาลปกครองสูงสุดโดยมติของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา หรือที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ได้ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด ว่าเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ จึงมีผลให้บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

5.2.2 ประชาชนยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2542 มาตรา 14(1) ซึ่งมีอำนาจในการสำรวจและรวบรวมกฎหมาย

ทุกฉบับที่มีบทบัญญัติในลักษณะทำนองเดียวกัน เพื่อเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามพระราชบัญญัติฉบับต่างๆ ที่กำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลในลักษณะเดียวกัน และมีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันที่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อข้อสันนิษฐานของกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” เพื่อให้บทบัญญัติมีผลเป็นอันใช้บังคับมิได้ต่อไป

5.2.3 ในการที่ศาลจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นเองหรือคู่ความโต้แย้งพร้อมด้วยเหตุผลว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญและยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น ให้ศาลส่งความเห็นเช่นนั้นตามทางการเพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติที่กำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของบรรดากรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนของนิติบุคคลมีข้อความที่ขัดหรือแย้งต่อข้อสันนิษฐานตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” ทั้งนี้ ตามร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป (ปี 2558) มาตรา 234 ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวไว้เช่นเดียวกับ มาตรา 211 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

5.2.4 บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขอให้มีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของบรรดากรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งการใช้สิทธิดังกล่าวต้องเป็นกรณีที่ไม้อาจใช้สิทธิโดยวิธีการอื่นได้แล้ว ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ตามร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป (ปี 2558) มาตรา 235 ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวไว้เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 212

5.2.5 ขอให้คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายซึ่งมีอำนาจหน้าที่ปรับปรุงและพัฒนากฎหมายของประเทศ รวมทั้งการปรับปรุงกฎหมายให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย พ.ศ. 2553 และตามร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป (ปี 2558) มาตรา 282(3) เสนอความเห็นและข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี สภานิติบัญญัติแห่งชาติ(สนช.) และสภาพัฒนาการแห่งชาติ (สพช.) เพื่อขอแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามพระราชบัญญัติฉบับต่างๆ ซึ่งมีจำนวนหลายฉบับที่บัญญัติถ้อยคำในลักษณะที่ว่า “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคล ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องรับโทษ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย

เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนร่วมหรือรู้เห็น หรือยินยอมในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น” เช่น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 59 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มาตรา 72 พระราชบัญญัติการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. 2522 มาตรา 38 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 61 และพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 มาตรา 139 เป็นต้น ซึ่งกำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายเหล่านั้น โดยกำหนดบทสันนิษฐานความผิดทางอาญาของกรรมการผู้จัดการ ผู้บริหาร หรือผู้แทนนิติบุคคล ในลักษณะที่ว่า “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการ การกระทำ หรือไม่สั่งการ หรือไม่กระทำการอันเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำของกรรมการผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย” ซึ่งการกำหนดบทสันนิษฐานความผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลในลักษณะทำนองนี้ ไม่ได้กำหนดข้อสันนิษฐานความผิดอาญาโดยอาศัยสถานะของบุคคลมาเป็นเงื่อนไขสันนิษฐานให้รับผิดชอบทางอาญา แต่สันนิษฐานการกระทำ และต้องให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นกรรมการผู้จัดการ หรือผู้แทนของนิติบุคคลที่การกระทำผิดเกิดจากการสั่งการ การกระทำ หรือไม่สั่งการ หรือไม่กระทำการอันเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำของกรรมการผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน ซึ่งการบัญญัติกฎหมายในลักษณะเช่นนี้ย่อมไม่ขัดต่อข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” แต่ประการใด

อนึ่ง จากบทสรุปและข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า จากการที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยวางหลักไว้ในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 12/2555 คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 5/2556 คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 10/2556 และคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 11/2556 รวมทั้งคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 19-20/2556 ในแนวทางเดียวกันว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดข้อสันนิษฐานโดยอาศัยสถานะบุคคล คือความเป็นกรรมการผู้จัดการ หรือผู้จัดการของนิติบุคคล และให้ต้องรับผิดชอบโดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์การกระทำหรือเจตนาของผู้ต้องหาหรือจำเลยก่อนนั้น มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย เพราะขัดต่อข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” ปัจจุบันยังพบว่า มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายในบางฉบับ เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 100 วรรคสาม ที่ห้ามเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ที่ดำรงตำแหน่งระดับสูง ไปทำสัญญากับหน่วยงานในกำกับดูแลควบคุม ในกรณีที่คู่สมรสของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำ ให้ถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำด้วยนั้น จึงอาจมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายได้เช่นกัน เพราะเป็นการนำเอาสถานะความเป็นคู่สมรสมาสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรับผิดชอบทางอาญา นอกจากนี้ ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 140 วรรคห้า บัญญัติว่า “ในกรณีเจ้าพนักงานจราจรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ออกไปตั้งแต่ไม่พบตัวผู้ขับขี่ ให้สันนิษฐานว่าเจ้าของรถหรือผู้ครอบครองรถเป็นผู้กระทำความผิดดังกล่าว เว้นแต่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้อื่นเป็นผู้ขับขี่” ซึ่งต่อไปอาจมีปัญหาว่าเป็นการกำหนดให้เอาสถานะของบุคคลมาเป็นเงื่อนไขในการสันนิษฐานให้ต้องรับผิดชอบทางอาญา จึงอาจเป็นบทบัญญัติที่มีปัญหาว่ามีข้อความขัดหรือแย้งต่อข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญดังกล่าวข้างต้นเช่นกัน